

Джерела та література

1. Пулюй І. (1845-1918). Листи – / [збір, упоряд., поясн. О. Збожної]. – Тернопіль, 2007.
2. Фаріон І. Франкова візія суспільного статусу руської мови в Галичині (друга половина XVIII – початок XX ст.) // Дивослово. – 2007. – №3. – С. 23-27.
3. Франко І. Українці. Там само. – К., 1984. – Т. 41. – С. 162-194.
4. Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання. Збірник документів і матеріалів (1847–1914) / [упорядник Геннадій Боряк]. – К. : Кліо, 2015. – 810 с.

УДК 378.4 (477.83-21) «1901 – 1904» (092) Пулюй

Стоцький Я. В. д. і. н., проф.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Україна

**НАМАГАННЯ ІВАНА ПУЛЮЯ ПРО СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ У ЛЬВОВІ: ПСИХОЛОГІЧНО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ
ДИСКУРС**

Анотація. У статті досліджено всебічні старання Івана Пулюя впродовж 1901-1904 років щодо утворення у Львові українського університету. Для цього він залучав українську галицьку інтелігенцію, українську діаспору Європи, міністерство освіти Австро-Угорської імперії, українських послів до Віденського парламенту. Висвітлено увесь процес для реалізації цієї ідеї Івана Пулюя, її складності у спілкуванні як з впливовими представниками українського суспільства Східної Галичини, так і з чільними урядовцями імперії. Розкрито, що політична неоднорідність української інтелігенції Східної Галичини у тих роках впливала на зазначені намагання Івана Пулюя у створенні українського університету у Львові, але вирішальна роль, все-таки, належала австро-угорському уряду, який різними «викрутасами» ухилявся надати дозвіл на здійснення зазначених прагнень Івана Пулюя, фаворитизуючи польській еліті у різних суспільних сферах, в тому числі, в освітній. Така зазначена мрія, прагнення Івана Пулюя реалізувалися аж у середині, а остаточно – наприкінці XX століття, коли Україна здобула свою незалежність.

Ключові слова: Іван Пулюй, уряд Австро-Угорщини, руський (український) університет, меморіал, русини, створення, інтелігенція.

Yaroslav Stotsky Dr., Prof.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

IVAN PULUJ'S EFFORTS TO ESTABLISH A UKRAINIAN UNIVERSITY IN LVIV: PSYCHOLOGICAL AND SOCIOLOGICAL DISCOURSE

Abstract. The article examines Ivan Puluj's comprehensive efforts in 1901-1904 to establish a Ukrainian university in Lviv. For this purpose, he involved the Ukrainian Galician intelligentsia, the Ukrainian diaspora in Europe, the Ministry of Education of the Austro-Hungarian Empire, and Ukrainian ambassadors to the Vienna Parliament. The whole process of realization of this idea of Ivan Puluj's, its difficulties in communication with both influential representatives of Ukrainian society in Eastern Galicia and with leading officials of the empire are covered. It is revealed that the political heterogeneity of the Ukrainian intelligentsia of Eastern Galicia in those years influenced Ivan Puluj's efforts to establish a Ukrainian university in Lviv, but the decisive role, nevertheless, belonged to the Austro-Hungarian government, which, by various “tricks”, avoided granting permission to realize Ivan Puluj's aspirations, favoring the Polish elite in various public spheres, including education. This dream, Ivan Puluj's aspirations, were realized only in the middle, and finally at the end of the twentieth century, when Ukraine gained its independence.

Keywords: Ivan Puluj, government of Austria-Hungary, Ruthenian (Ukrainian) University, memorial, Ruthenians, creation, intelligentsia.

Як впливає із листа Івана Пулюя від 12 грудня 1901 року до Наукового товариства імені Шевченка (далі – НТШ) Пулюй спільно із Іваном Горбачевським поділяли погляди щодо заснування «русько-українського університету у Львові» [1, с. 227 - 228] та з цієї причини радо погодився взяти участь у зустрічі із президентом міністрів Австро-Угорщини Кербером і міністром освіти Гартелем (Вільгельм фон Гартель – міністр освіти та віросповідань у 1900 – 1905 рр. - Я. С.), щоб передати їм «меморіал» [2, ЦДІА України у Львові. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 233. Арк. 8] – подання про створення такого університету. Але, як зазначає І. Пулюй у своєму листі до Олександра Барвінського, - (український громадсько-політичний діяч, посол до Галицького сойму та Віденського парламенту – Я. С.) від 12 березня 1904 року: «Врадили ми з Горбачевським, щоб знов підняти справу оснований руського університету і поки що видрукувати в Ділі і в Ruthenische Revue (це, відповідно, - галицька провідна газета і український німецькомовний художній і громадсько-політичний журнал – Я. С.) меморіал, переданий перед двома роками Керберові і Гартльові» [1, 261 - 262]. З цього листа випливає, що понад два роки Австро-Угорський уряд не розглядав прохання І. Пулюя і І. Горбачевського та інших провідних українських представників Галичини щодо створення українського університету у Львові. Іван Пулюй агітує Олександра Барвінського, щоб і він також поставив свій підпис у цьому меморіалі та

був одностайним у цій справі із Юліаном Романчуком – багатолітнім послом до Галицького сойму і до Віденського парламенту.

Тим не менше, І. Пулюй одночасно із листом до О. Барвінського, того ж 12 березня 1904 року пише листа й Ю. Романчуку і просить його про дозвіл на друк вищезгаданого меморіалу та «порушити сю пекучу і для нас найважнішу справу в раді державній» [2, ЦДІА України у Львові. Ф. 282. Оп. 1. Спр. 41. Арк. 5]. Також І. Пулюй радить Ю. Романчуку, щоб він у тій справі звернувся до міністра освіти Гартеля, бо Гартель не зацікавлений у створенні українського університету. У цьому листі І. Пулюй захоплено інформує Ю. Романчука, що отримав «Діло» у якому була вступна стаття про український університет і міркує, що добре було б, якби до цієї справи долучилося НТШ, академічна інтелігенція та солідарність між українцями (русинами) не тільки в Галичині, але й у державній раді, тож закликає: «Не дожидати нам Русинам свого університету а – добиватись!» [Там само]. Тому, спостерігаючи як Гартель не просто зволікає із створенням українського університету у Львові, а реально ігнорує це прагнення, викладене у меморіалі, учений-винахідник рентгенології закликає галицьку українську еліту бути активнішими у цьому контексті, не споглядати і очікувати, а наполегливо та гуртом солідарно й енергійніше діяти, що було складно в політично-психологічному неоднорідному українсько-галицькому соціуму.

Отож, згідно цього проєкту, наукові українські сили вже були, тому, зазначає Іван Пулюй: «Міністер Гартель...тільки вдає, що ніби то він і правительство хочуть дати Русинам університет і дадуть, коли там те та се. Ні! Правительство тягне за Ляхами, а міністер Гартель держитися одною рукою поли польської шляхти а другою поли горлятого Єзуїти, що ласо дивиться на руські овечки» [Там само, с. 271].

Іван Пулюй переконаний, що «Русини в Австрії мають навіть далеко більше право жадати свого університету, як всі другі народи...Вже річ певна, що ми не в силі примусити його (австро-угорський уряд, «правительство», як пише Іван Пулюй – *Я. С.*), щоб воно зробило по нашій волі» [Там само, с. 278].

І. Пулюй усвідомлював, що створення українського університету у Львові повністю залежить від Австро-Угорського уряду на якого не впливають жодні логічні та справедливі аргументи та який є на боці інших народів імперії як в контексті політичному, так і в культурно-освітньому, не допускаючи розпалюючи розпалювання внутрішнього протистояння в імперії і сприяючи їм, у даному випадку, в розширенні їхньої освітньої бази та ігноруючи створення українського університету.

Перед нами стоїть велика гора трудностей, але й вона двигнеться і провалиться, коли буде в нас віра, що ми за правду, а не за брехню, боремось [Там само, с. 281]. Власне, з цією метою, щоб підсилити

наполегливість української галицької академічної інтелігенції у створенні свого університету та ознайомити й залучити до цього прагнення ширші суспільні українські верстви Галичини і діаспори, Іван Пулюй у 1904 році видав у Львові накладом редакції газети «Діло» брошуру «О руський університет у Львові» в якій було вміщено збірки тих статей, що були перед тим надруковані у тій же газеті. У підзаголовку до титулу цієї брошури зазначалося: «До руської інтелігенції. - Меморіял Тов. ім. Шевченка. – Звіт з авдієнції у президента міністрів і міністра освіти. – В справі руського університету».

Та, на жаль, Іван Пулюй так і не дочекався, з вищевикладених причин, реалізації своєї ідеї, прагнення, зусиль щодо створення українського університету у Львові в роки панування у Галичині Австро-Угорської імперії. Це прагнення Івана Пулюя здійснилося значно пізніше, коли Україна пройшла шлях різновекторних політичних трансформацій і стала самостійною незалежною державою.

Так між перигеями й апогеями політично-суспільних трансформацій, супроводжуваними різними фазами внутрішніх та зовнішніх проявів і чинників необіхевіоризму реалізувалося прагнення Івана Пулюя про свій, наш український університет у Львові.

Висновки. Намагання Івана Пулюя, щоб було створено український університет у Львові на початку ХХ століття не увінчалися успіхом. Причинами були: недостатня заангажованість у цю ідею української інтелігенції Східної Галичини, яка в політичному, соціальному, світоглядному і, відповідно, психологічному контексті не була достатньо консолідовано, солідарною; позиція уряду Австро-Угорщини, зокрема міністра освіти, бо імперія нехтувала такому прагненню, всебічно підтримуючи в цьому найсхіднішому її регіоні поляків, а не українців, так як польська еліта (політична і наукова) в імперії мала значно більшу вагу і впливи у її житті. Це прагнення реалізувалося аж у другій половині ХХ століття, а безпосередньо, із здобуттям Україною своєї державної незалежності.

Джерела та література

1. Збожна О. М. Іван Пулюй. Листи. Тернопіль: Воля, 2007. 544 (+36 вкладки) с.
2. Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІА України у Львові). Ф. 309. Оп. 1. Спр. 233; Ф. 282. Оп. 1. Спр. 41.